

L'escola, el poble i les màquines que tenen noms com els homes

L'escola era al capdamunt del pont vell. Un riu molt llarg i important, el Ter, travessa el meu poble. Un dia, el mestre ens dibuixà a la pissarra tot el curs del riu. Traçà amb el guix una línia blanca, com quan, al cor de l'hivern, el riu és gelat i quiet.

El riu té una forma de S, neix als Pirineus i mor al Mediterrani. Passa, entre altres poblacions, per Ripoll, per Girona, i pel meu poble. Al llarg del seu camí hi ha un munt de fàbriques, com els «Filats Filets», on treballa la mare, que aprofiten la força del corrent d'aigua per fer anar les màquines. Perquè l'aigua tingui més empenta, els homes han fet rescloses per a aturar-la i bagants per a deixar-la passar quan la necessiten i amb la quantitat mesurada per a produir la força que volen.

Una temporada que la mare treballà al torn de la tarda, jo vaig haver de portar-li el sopar cada dia, dins d'un cabasset, perquè els obrers d'aquest torn entren després de dinar, a les dues, i pleguen a les onze, prop de mitjanit. La mare féu el canvi de torn per uns dies perquè es tractava d'un favor que li demanà una veïna, la Marieta Pademill, que tenia l'home malalt i l'havia de portar al metge. La Marieta Pademill, per recompensar-la, li feia el sopar cada dia i me'l donava perquè l'hi portés. Doncs bé, aquells dies vaig veure per primera vegada les màquines.

Eren com uns gegants de ferro, plens de cargols, corretges, rodes i manetes. N'hi havia de totes menes: unes filaven, altres teixien; unes destriaven el cotó, altres en feien unes tirallongues que en diuen betes; unes mullaven el fil, altres el polien... Totes tenien nom, segons la seva feina, com la família dels Ferrer. Es deien pentinadores les que pentinaven les floques de cotó, metxeres les que estiraven i torçaven les metxes de cotó, contínues les que filaven contínuament, teixidores les que teixien... Totes plegades feien una fressa eixordadora, brunzien com motors d'avió. En una altra ocasió, a l'escola, el mestre tornà a guixar la línia del riu, i cap al mig de la S, quan la lletra es torça, al segon racó, hi afegí tot de quadradets a cada banda. Cada quadradet era una casa. Entre les cases passaven els carrers. Els quadrats grossos eren l'església, l'Ajuntament, la fàbrica, i la casa i els jardins dels senyors Tutuspot, els amos de la fàbrica. Dibuí també els dos ponts, el pont vell, que anava de l'església a l'Ajuntament, i el pont nou, que unia la fàbrica amb la casa dels senyors Tutuspot.

L'escola era al costat mateix de l'Ajuntament, a la banda on hi havia la fàbrica.

Hi havia cases a cada banda del riu i passava una cosa que jo trobava molt divertida, i era que els qui vivien a la banda de l'Ajuntament, per referir-se als qui s'estaven a la banda de l'església, deien «l'altra banda», i els qui vivien al cantó de l'església també deien igual dels del cantó de la Casa de la Vila: o sigui, que tothom era de «l'altra banda» per als de «l'altra banda».

Els nois d'una banda feien moltes baralles contra els de l'altra banda, no per res, no; només perquè hi havia el riu entremig.

En el pla, el mestre hi dibuixà també totes les muntanyes que es veien des del poble, les blaves, les verdes, i les muntanyes de sorra, que servien per a rossolar. I el bosc que voltava el poble, tot de rodones, tot d'arbres. Prop de les muntanyes de sorra, que nosaltres en dèiem les muntanyes russes, no gaire lluny del poble, hi havia un volcà apagat. Era una muntanya vella, gastada, amb la terra de color de cendra, i un forat tapat al capdamunt. Quan els romans construïren el pont vell, ja feia anys que el volcà era mort, deien els entesos. Ara en dèiem la Muntanya Apagada i el mestre la representà amb una línia corba.

El mestre ens féu buscar on era a casa de cada un dels nois. La meva casa era a la banda de l'Ajuntament, cap als afores del poble, en un carreret estret i ple de bonys, al barri de Baix, perquè era a la part baixa del poble. El terrat de casa, pel cantó del darrere, donava sobre el riu i a l'estiu la mare s'hi refrescava sempre en sortir de la fàbrica, a les dues, amb el sol batent, amarada de suor i amb les orelles eixordades pel brogit de les màquines.

Per acabar, el mestre indicà amb una creu el lloc on eren situats els altres pobles de la Plana i de les Guilleries. Els pobles per on voltava en Mai Tenquis amb les seves maquinetes d'esmolgar ganivets oscats, arreglar paraigües vells i escurar les poquíssimes xemeneies que quedaven.

Emili Teixidor, *Dídac, Berta i la màquina de lligar boira*, La Galera, Barcelona, 1969, p. 37-42.